

Kádár Annamária

A MESE SZEREPE A GYERMEK OLVASÓVÁ NEVELÉSÉBEN

„Minden vagyok, semmi se vagyok
Mese és változás:
Felnézek a holdra s az vagyok,
Szemfényvesztő varázs.”
(Szabó Lőrinc)

A mese képi világa és valóságábrázolása teljes mértékben megfelel a gyermeki gondolkodásmódnak, emiatt *a mese tulajdonképpen a gyermek szemével nézett világ,*¹ és mese „minden, ami a gyermeki képzelőerőt megmozgatja”.²

Ebbe a sajátos gondolkodásba azért illeszkednek tökéletesen a mesék, mert ugyanolyan egyszerűnek és szélsőségesnek mutatják a világot, mint amilyennek azt a gyermek megéli.³ A mesei elemek és fordulatok megfelelnek azoknak a gondolati vonásoknak, amelyek a lelki fejlődésnek ebben a korai szakaszában jellegzetesek. A gyermek folyamatos kíváncsiságát, miértjeit nem lehet kielégíteni természettudományos ismeretekkel. Arra, hogy otthonosan érezhesse magát a számára rejtélyekkel teli világban, a mesék adnak lehetőséget.

A mesei csoda *megkérdőjelezhetetlen* elfogadása a gyermek mágikus világképében gyökerezik. A mese pontosan azon a nyelven szólítja meg őt, amelyen maga is gondolkodik: felnagyítja a dolgokat, szereplői szélsőségesek, és bármilyen vágy teljesülése lehetséges ebben a keretben. A mese *szélsőséges és leegyszerűsített* szituációkat mutat, amelyek nagyon könnyen átláthatók.

Az óvodáskorú gyermek hasítással szétválasztja a jó és rossz érzéseket, és ezekkel különböző személyeket ruház fel. Ennek alapja az egocentrizmus, az, hogy a gyermek mindent önmagához viszonyít. Az

-
- 1 Komáromi Gabriella (szerk.): *Gyermekirodalom*. Helikon Kiadó, Budapest, 1999, 11.
 - 2 Abonyi Nagy Mária: Kobak stílusa. *Utunk*, 1973/37.,2.
 - 3 Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: *Gyermeklélektan*. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2006, 241–243.

óvodáskorú gyermeket a *szélek preferenciája* jellemzi, emiatt emeli ki a végtelen ellentéteket.⁴ A *polarizált világbkép*, amelyben csak szélsőségesen jó vagy rossz szereplők vannak, az otthonosság és a biztonság érzését nyújtják számára.

A gyermeki hit alapja, hogy a világban *rend* van, és ha az egyensúly meg is bomlik, a harmónia helyreáll. Ugyanez történik a mesében is: a jó végkifejlet megjósolható, a feszültséget az előre nem látható események adják, így válik a mese *feszültségteremtővé* és *feszültség-levezetővé*⁵ egyben.

A mesei optimista világbkép és a gyermek vágyai egymásra rímelnek, a mesei vágyteljesülést nem akadályozzák sem természeti törvények, sem időbeli vagy térbeli korlátok. *Minden lehetséges*, mindenné át lehet változni. Ugyancsak közös motívum az *ellentétek kedvelése*, az *ismétlések*, a *veszély és menekülés motívuma*, a *kompenzálás*, valamint a *vágyteljesülés*. A mesei világban minden *rendben* van, és a gyermek ugyanerre vágyik a saját életében is: egyértelmű és kiszámítható dolgokra.

A mesei motívumok és fordulatok teljes összhangot alkotnak a gyermek fejlődéslelektani jellegzetességeivel. A mesében mindent lehet, bárki bármivé *átváltozhat* és *visszaváltozhat*, a végletek nemcsak a jellemekben jelennek meg, hanem a helyszínekben és az arányokban is. Freud ezt nevezi a „gondolat mindenhatóságának”.⁶ A gyermek bár tudja, hogy a dolgok a valóságban nem így vannak, mégis elfogadja az irracionálisat az „elvarázsolt tudatnak” köszönhetően.⁷

Mindezt a mesei *kettős tudat* segíti elő, ami a játékban is megjelenik. A játék és a mese segítségével a gyermek átalakíthatja a valóságot, és annyit épít be a világból a saját személyiségébe, amennyire pillanatnyilag szüksége van. Míg a mesében a feszültség levezetése a képzeletben történik, és a mozgás akadályozott, addig a játékban a cselekvés a feszültséglevezető. A játék cselekvő, utánzó, a mese passzív, képzeletbeli beleélést kíván, *a játékot csinálja, a mesét hallgatja a gyermek*.⁸

4 Hermann Imre - Hermann Alice: *Az első tíz év. A gyermek lelki élete magyar írók, művészek, tudósok önéletrajzában*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1959.

5 Mérei Ferenc - V. Binét Ágnes: i. m., 240.

6 Freud, Sigmund: Totem és tabu. In uő: *Tömegpszichológia. Társadalomlélektani írások*. (Cserépfalvi, 1995) Fordította: Szalai István. 23-157.

7 Mérei Ferenc - V. Binét Ágnes: i. m., 247.

8 Mérei Ferenc - V. Binét Ágnes: i. m., 240.

A meseélmény során a gyermek tudja, hogy mindaz, ami a mesetörténetben zajlik, irreális, mégsem kételkedik benne.

A mesei kettős tudat segíti a valóságból a fantáziába való átmenetet, és onnan a valóságba való visszatérést. Ezt szolgálják a kezdő és befejező formulák (Hol volt, hol nem volt...”; „Aki nem hiszi, járjon utána!”), az időbeli és térbeli távolítás („hetedhét országon is túl; „az Óperenciás tengeren is túl”; „ott, ahol a kurta farku malac túr!; „ott, ahol a madár sem jár”), valamint a tipikus mesei fordulatok. Az *egyszer volt, hol nem volt* kezdőformula segít abban, hogy a gyermek kilépjen a való világ tér- és időbeli korláta közül, és eljusson képzelete birodalmába.

A mese azt az üzenetet hordozza, hogy az életben a legkisebb, a leggyengébb is boldogulhat, amivel a gyermek *kompenzálhatja* kicsiségét, életkori helyzetéből adódó kiszolgáltatottságát, s ez reménykeltő számára. A mesében azáltal nyílik lehetősége saját esetlenségének kompenzálására, hogy képzeletben azonosul a mesehőssel. A legkisebb fiú, aki a leghátrányosabb helyzetből indul, a gebéből táltossá lett paripájával legyőzi a leküzdhetetlennek látszó akadályokat, és elnyeri a királylány kezével együtt a királyságot is. Ez a *veszély és megmenekülés* motívumában is megjelenik, mivel a főhős saját belső tulajdonságai és a segítőtársak, a csoda révén, a mesei igazságszolgáltatásnak köszönhetően mindig megmenekül.

A mesélést – ugyanúgy, mint a zenei nevelést –, Kodály véleménye szerint, már a születés előtt kilenc hónappal kellene elkezdeni, majd kijavítja magát, és azt mondja: az édesanya megszületése előtt 9 hónappal.⁹ Gyermekekünkkel ugyanis már a fogantatás pillanatától kezdve kommunikálhatunk. A Gilles de Maistre által rendezett *Világra jönni*¹⁰ (*Le premier cri*) című filmben láthatjuk, hogy egyes kultúrákban az anyák még szülés előtt megkeresik gyermekük dalát, és ezt éneklük neki a várandósság ideje alatt, születéskor és később bölcsődalként is.

Pszichológiai kísérletek bizonyítják, hogy a magzat már a méhen belüli időszakban is tanul, és érzékeny a külvilág jelzéseire. Megjelent az *intelligens, kompetens magzat* fogalma: bizonyított tény, hogy az újszülött megismeri édesanyja, édesapja hangját születése után, és hogy

9 Nagy Attila: Sorsok és mesék. *Fordulópont*, 2008/39., 5–11.

10 *Le premier cri* (2007). Rendezte Gilles de Maistre.

a várandósság alatt gyakran hallott zene vagy mese megnyugtatóan hat a síró csecsemőre. Az anyaméhben megszokott hangokat, dallamokat a csecsemő születése után is felismeri. Az anyák ösztönösen simogatják magzatukat, ha az hasukban moccan, és van, aki tudatosan és aktívan keresi a várandósság ideje alatt a kapcsolatot kisbabájával.

A magzattal való kommunikációban a legfontosabb az érzelmi kapcsolat kialakítása, a szeretet kifejezése és a csecsemő identitásának, jelenlétének elismerése már ebben a korai időszakban. A kommunikáció megtörténhet a belső hangunkkal is, énekelve, táncolva, mesélve vagy vizualizációs-relaxációs technikákon keresztül. Mivel a magzat az anyaméhben is hall, már nagyon korán el lehet kezdeni az énekelést és mesélést. Megszületése után, amikor ringatjuk és énekelünk neki, a szívdobbanás mellett a magzati korban megismert dalok is biztonságot adnak számára. A rendszeres éneklésnek és mondókázásnak a kötődés kialakításában is nagy szerepe van.

Az irodalmi élmény megalapozása a bölcsődallal kezdődik, amelyben a ringatás öröme összekapcsolódik az énekkel. Az altatók, amelyeket az anyák énekeltek, dúdoltak elalváskor gyermekeiknek, megteremtve az ébrenlétből az álomba való átmenet rituáléját, magas érzelmi töltettel rendelkeznek. Az anya hangja, a becézgetés, a kedveskedés biztonságot nyújt, és megkönnyíti a gyermek számára az ellazulást. Az ismerős ritmus, dallam összekapcsolva a ringatással, az anyaméh biztonságát idézi fel a gyermekben, ezért jelentenek örömet a mondókák és a versek még úgy is, hogy a gyermek nem is érti ezek szövegét.

A csecsemővel való kommunikáció hatékony eszközei a különböző hangok, az éneklés, a zene, a bölcsődalok, az ölbeli játékok, a ritmikus mondókák és mozgások, ezeket a beszélni még nem tudó gyerekekkel is játszhatjuk pár hónapos kortól az óvodáskor végéig.

A gyermek születése után énekelte dalok és mondókák estében fontos a szöveg és dallam monotonitása, a halkítás és lassítás, valamint az, hogy ne legyenek benne éles váltások. A bölcsődal, *énekbeszéd* gyakran halandzsanyelven szól a gyermekhez. A szavakkal és dallamokkal való játék átmenetet képez a beszéd és az éneklés között.

Amikor a gyermek segítséggel már tud ülni, tapsoltathatjuk, csiklandozhatjuk. Amikor már biztonságosan ül, következhetnek a dőcögtetők, a hőkögtetők és lovagoltatók. Mondókát mondhatunk akkor is, amikor feláll („Áll a baba, áll...”), amikor elindul („Jár a baba...”), amikor leül

(„Sétálunk, sétálunk...”) és guggolni („Ég a gyertya...”; „Nyuszi ül a fűben...”) tud.

A mondókákat, ringatókat, lovagoltatókat az anyák ösztönesen használták a gyermekkel való kommunikáció során, öltöztetéskor, fürdetéskor, altatáskor. Sokszor halandzsanyelvet is használtak, varázsszavakkal bűvölték, ringatták álomba gyermeküket. A hangsúly a mozgás, dallam, ritmus egységén és a testi közelség megtapasztalásán volt.

A különböző ölbeli játékok, a lovagoltatók¹¹ („Hóc-hóc katona, / ketten ülünk egy lóra, / azon megyünk Budára, / a budai vásárra”), a döcögtetők, höcögtetők („Kicsi kocsi, / három csacsi, / döcögő, döcögő, / benne gyerek, / kicsi kerek, / göcögő, göcögő, göcögő!”), a cirógtatók (Círóka, maróka! / Mit főztél? / Kását! Hova tetted? / A pad alá, megette a pap macskája!”), simogatók (A házat kiséperjük. / A port letöröljük. / Az ablakot becsukjuk. / A kulcson egyet csavarintunk.”), csiklandozók („Kerekecske dombocska, / itt szalad a nyulacska, / erre szalad, itt megáll, / itt egy körutat csinál. / Ide bújik, ide be, / kicsi gyermek keblibe.”), kézmozgatók, csippkedők („Csip-csip csóka, / vak varjúcska, / komámasszony kéreti a szekerét, / nem adhatom oda, / tyúkok ülnek rajta, / hess-hess-hess!”), a tenyérsimítók („Hasítom a tenyerét, / vágom, / szeletelem, / szúrom, / könyökölöm, / pacsit adok, / megpuszilom.”), ökölütögetők („Töröm, töröm a mákot, / sütök veled kalácsot.”), a hintáztatók („Hinta-palinta, / régi dunna, kiskatona, / ugorj a Tiszába!”), az ujjacskaszámolók („Ez elment vadászni, / ez meglőtte, / ez hazavitte, / ez megsütötte-megfőzte, / ez az iciri-piciri mind megette!”), a tapsoltatók („Tapsi-tapsi mamának, / cukrot ad a babának.”), a tenyérbemutatók („Itt csücsülnek a madárkák, / itt, itt, itt!”) a láblógatók („Lóg a lába, lóg a’, / nincsen semmi dóga, / mert ha dóga vóna, / a lába nem lógna.”), a zenés mondókák és altatók („Tente baba, tente, / itt van már az este, / aludj szépen, álmodjál, / a szemedet hunyd le! Álmodjál rózsával, / gyöngye violával, / aludj,

11 A <http://www.kerekito.hu/> oldalon számos népi eredetű, közkedvelt és kevésbé ismert ölbeli játékot és mondókát tanulhatnak a szülők, nagyszülők és pedagógusok, ezekzenésverziója is meghallgatható. Az ölbeli játékok és mondókák és a mondókák sorai közé ékelte játékleírások nyomtatott formában is elérhetők: Jakabosné Kovács Judit (szerk.): *Kerekítő 1. Ölbélijátékok, mondókák*. Naphegy Kiadó, Budapest, 2009.; Jakabosné Kovács Judit (szerk.): *Kerekítő 2. Ölbéli játékok, mondókák*. Naphegy Kiadó, Budapest, 2010.

aludj szép csendesen, / aludj, kicsi baba!”), a csitítók („Fakakas, / bújj a likba, / ott hallgass! Kata, Kata, / két garas, / neked adom, / csak hallgass!”) elsősorban érzelmileg hatnak a gyermekre, erősítve a szülő-gyermek kapcsolatot. A kétszemélyes, önfelelt játék során a gyermek testközelben van, szemtől szemben az anyával, s bár nem érti még teljesen a hallottakat, átéli a közös játék érzelmi töltetét. A mondókáknak ugyanakkor fontos szerepük van az anyanyelvi és zenei nevelésben, a koncentrációképesség, a memória, a mozgáskoordináció és a testtudatosság fejlesztésében.

Kezdetben a dallam, a ritmus fontosabb, a szöveg sokszor halandzsává alakulhat át, és a sorok is felcserélődhetnek. A gyermek örül a közös játéknak, mivel nagy az igénye a testközelségre, a tapintásra, az érintésre. Az ölelés, ringatás, puszilgatás, a dögönyözős, paskolás, csiklandozós, összebújós, magasba röpítős játékok a gyermek és a szülő közötti szoros érzelmi kapcsolatot, a bizalom és biztonság kialakulásának lehetőségeit biztosítják. Az ölbéli játékok, amelyeket bizalmi, kapcsolatteremtő játékoknak is nevezünk, az érzelmi intelligencia fejlesztésének eszközei is, amelyekben fokozottan jelen van az egymásra figyelés és a szeretet. Emellett fejleszthetjük velük a gyermekünk szókincsét, beszédértését és beszédészlelését, kifejező-készségét, bővíthetjük a világról szóló ismereteit és serkenthetjük a mozgásfejlődését is.

Fontos, hogy elegendő időt szánjunk ezek ismétlésére, valamint a hangunk módosításával és a megfelelő mozgásokkal, lógatással, dobálással, csiklandozással és mutogatással kísérjük az ölbéli játékokat, mondókákat. Jellemző, hogy kezdetben a felnőtt az aktívabb, majd amikor a gyermek megismeri a mondókát, a helyzet megfordul. Egyéves korban a mondókák mellett a versek is esztétikai élményt nyújtanak – ekkor még nem irodalmi, hanem zenei élményről beszélhetünk.

A kisgyermek első éveiben figyel fel környezetére tárgyaira, többek között a könyvekre. Még nem tudja, mire valók, játszik velük, tépdesi őket. Amikor már tárgyak után nyúl, adjunk a kezébe képeskönyvet! Kétévesen már képes megfelelő módon bánni velük, és szívesen lapozgatja ezeket. Ez a magatartás hasonló ahhoz, amit Sartre írt le: még nem tudott olvasni, de a felnőtteket majmolva már követelte saját könyveit, szagolta, tapogatta azokat. A kisgyerekek szereti, ha mesélnek

neki, beszélnek hozzá, számára a valóság nagyon tarka, csodálatos, kissé kusza és érthetetlen.

Nagyon fontos kezdetektől fogva a szülői minta – ha a gyermek látja a szüleit olvasni, akkor maga is utánozni fogja ezt a viselkedést. „Órizkedj attól, akinek csak egy könyve van” – mondja Aquinói Szent Tamás. Gondolatát érdemes megfontolni, mivel elsősorban a család mutat példát a gyermeknek, hogy mennyi és főként milyen olvasmányok találhatóak a lakásban, hogy a szülők mennyire szoktak és szeretnek olvasni. A szülő saját olvasói magatartásával mutat példát a gyermekének. Nem azt mondja gyermekének később sem, hogy „Fiam, olvass!”, hanem csak egyszerűen olvas. Hitelesen, önazonosan, élvezettel, nem kötelességgént és kipipálandó feladatként. Hogyha azt látja a gyermek, hogy szülei egy-egy csendes órában, percben kézbe vesznek egy könyvet, vagy a pihenésük egy módja a tévénézés helyett az olvasás (hintaszékben, fürdőkádban, kertben, kiránduláson, utazáskor autóbussen), akkor ez elég minta a számára. A kisgyermek cselekvésében két motívumnak van nagy jelentősége: az utánzási hajlamnak és az önállóságra való törekvésnek. Élénken él bennem az a kép, amikor két éves Milla keresztlányom a kiságyában áhitattal lapozott egy ábrák nélküli szakkönyvet, és közben olvasó édesanyját utánozva duruzsolt, halandsanyelven beszélt hozzá.

A lapozgatókban, leporellókban olyan tárgyakra találunk egyszerű vonalakkal megrajzolt képeket, amelyek körülveszik a gyermeket. A keményfedelű vagy műanyag borítású könyvben a tárgyak, állatok más színben vagy eltérő formában is megjelenhetnek, mint a valóságban, és ha a gyermek így is ráismer a tárgyra vagy élőlényre, az azonosítást öröm kíséri. A képekhez kötött szavak segítik a képzetek kialakulásának folyamatát. A könyvekben öröm rámutatni az ismerős tárgyra, állatokra és a könyv képei alapján elmesélni, milyen egy gekkó – akkor is, ha a valóságban nem látott még ilyen állatot.

Az ismeretlen tárgyakat ábrázoló képekre is felfigyel, megtanulja a nevüket, és rögzíti a szavakat, ami az „én is tudom” örömét nyújtja számára, segítve a világ megismerését, felfedezését, az összefüggések megértését, és egyben az éntudat kialakításának lényeges mozzanata. Így válnak a leporellók az auditív és vizuális memória fejlesztésének eszközévé, hozzájárulva a beszédértés és a szókincs fejlesztéséhez is.

A gyermekkel együtt „olvashatjuk” a képeket, mesélhetünk róla, mintát adva neki arra, hogy később képek alapján ő is mesélni tudjon.

A versekben kezdetben nem a tartalom, hanem a ritmus és a zeneiség ragadja meg a gyermeket, a rímek játékossága. A mozgásos feszültség átalakul a ritmus feszültségévé. A többször hallott mondókát, verset beépíti a játékába, és a szülővel együtt is feleleveníthetik a kedvenc verssorokat, amikor a helyzet előhívja ezeket. Négy-öt éves korban már sorokat, szakaszokat is megjegyez a gyermek a versből. „A jó vers élőlény, /akár alma, /ha ránézek, csillogva visszanéz, /mást mond az éhesnek s a jóllakottnak” – olvashatjuk Weöres Sándor *Vázlat az új líráról* című versében.

Mesélhetünk a beszélni még nem tudó másfél éves gyermeknek is. Ha elutazunk nyaralni, az új helyen való első lefekvés előtt visszame-sélhetjük neki röviden a napját. „Amikor reggel felébredtél, ott voltak a csomagok az előszobában. Megittad a tejet, felöltöztünk, és elindultunk az autóval. Beültél az ülésedbe, hallgattuk a zenét, majd elaludtál. Amikor ideértünk a tengerre, akkor megnéztük a nagy vizet, játszottál a homokban, kerestünk kagylókat, majd megnéztük azt a szobát, ahol most aludni fogunk. Itt van a macid és a rongyod, anya pedig itt alszik melletted. Holnap is kimegyünk fürdeni, milyen jó lesz!” Ha a gyermek nem is érti a teljes szöveget, az ismerős kifejezések mentén megfejtí a történetet. Később ugyanezt a mesét mesélhetjük neki állatszereplőkkel, mivel egy bizonyos kor után már jobban szereti úgy követni az eseményeket, hogy így ismerjen önmagára, mintha róla mesélnének. „Egyszer egy napon Nyuszi mama elment a kis nyuszikkal a piacra vásárolni. Vettek almát, diót, mogyorót, sárgarépat. A kis nyuszi nagyon szereti a sárgarépat, de a dió nem igazán ízlik neki. Képzeld, hogy...”

Két-három éves korban gyermek- és kisállattörténeteket mesélhetünk. A két éves gyermeket egy mese kapcsán nem annyira a tartalom köti le, mint inkább a mese hangzása és a felnőttel való kapcsolat fenntartása. Fontos, hogy ekkor a mesében még ne legyen gonosz szereplő, akadjanak viszont a gyermek számára ismerős elemek. Ebben az életkorban szívesen hallgat olyan történeteket, amelyeknek ő vagy egy hozzá hasonló gyermek van a középpontjában. Minél részletesebbek a hétköznapi történetek, annál jobban tetszenek neki. Ekkor még nem a varázslatosat, hanem az ismerős dolgokat várja, szívesen hallgat

olyan meséket, amelyek arról szólnak, hogy az anya mit csinált, mielőtt érte ment volna az oviba. Ezek a történetek segítenek a napi eseményekre való visszaemlékezésben, az élmények rendszerezésében, ami biztonságossá és kiszámíthatóvá teszi számára a világot.

A hároméves óvódás már tudja, hogy melyik könyvben találhatók kedvenc versei, meséi, élvezettel hallgatja a láncmeséket, a kalandos állatmeséket, a rövid történeteket, a hármastagolású ismétlődéseket. A mese akkor tartja ébren a gyermek figyelmét, ha váltakoznak benne a párbeszédok, a ritmikus ismétlések, szófordulatok.

Ekkor még nem tudja elkülöníteni a valóságot a mesétől, ezért félelmet, szorongást érezhet a varázsmesék kapcsán. Szókincse és figyelmi kapacitása sem teszi még lehetővé azt, hogy bonyolult és hosszú meséket hallgasson. Ebben az életkorban a legmegfelelőbbek a rövid és minél egyszerűbb cselekményű, ismétlődő részeket és kevesebb konfliktust tartalmazó hétköznapi történetek, amelyeknek a hőse ő maga. Ahhoz, hogy a gyermek megtanuljon mesélni, mesét hallgatni, a szülő, az óvónő ölbe veheti őt, és visszamesélheti neki az aznapi történeteket.

A négyéveseknek az egyszerű szerkezetű, ismétlődő részeket is tartalmazó láncmesék, valamint a rövidebb állat- és novellamesék ajánlottak, mivel cselekményük egyszerű, a bennük szereplő állatok tulajdonságai és viselkedése is emberi. Fontosak maradnak a versek és dalok is. Ha többször is meghallgatja ugyanazt a történetet, már tudja, mi fog következni, így a világ kiszámíthatóvá válik számára, hiszen az események az elvárásainak megfelelően alakulnak.

A négy-ötéves kor mérföldkő a mesei érdeklődés szempontjából. Ekkor alakul ki a mesetudat, és kezdődik el a nagy mesekorszak, amikor a gyermek már el tudja különíteni a valóság elemeit a mesei elemektől. Képes beleélni magát a mesei helyzetekbe, azonosul a mesehőssel, és szurkol neki, mégsem téveszti össze magát vele, vagy a mese eseményeit a valósággal. Az ötéves gyermek ezért különösen vonzódik a tündérmesékhez.

A szimultán kettős tudat középső és nagycsoportos óvódás kor táján jelenik meg, de a gyermekek között ebben a tekintetben nagy különbségek lehetnek. A gyermek már nem azért éli bele magát a mesékbe, mert valóságnak tartja azokat (hiszen tudja, hogy a szőnyeg nem repül, és a varázsszó nem elegendő az átváltozáshoz), hanem az általuk közvetített igazságban hisz.

A mesék már lehetnek bonyolultabbak, de azért elég áttekinthetőek ahhoz, hogy megértse őket. Ebben az életkorban szívesen hallgat hosszabb állatmeséket, novellameséket és egyszerűbb tündérmeséket. Öt-hétéves korban már következhetnek a terjedelmesebb és bonyolultabb tündérmesék, valamint a cselekménydúsabb novellamesék. A gyermek már bővebb szókinccsel és ismeretanyaggal rendelkezik, ami által lehetővé válik az összetettebb cselekménysor megértése és a hősök élményeinek átélése. Soha ne olvassunk gyermekeinknek kilógzott, leegyszerűsített, rövidített meséket!

A kettős tudat kialakulása előtt azért nem ajánlatos tündérmesét mesélni, mert túl hosszú, szerkezete és cselekménye bonyolult, így a gyermek gyakran nem várja meg a mese befejezését, elmarad a pozitív végkifejlet, ez pedig szorongást válthat ki belőle. Ebben az életkorban a gyermek a képek alapján már képes önálló mesét mondani.

Mire iskolás lesz, egyre reálisabban látja a dolgokat. A mesére való beállítottság nyolc-kilenc évig tart, ezután már a valós világban zajló rendkívüli események érdeklik, kedveli a mindennapostól eltérő, csodák nélküli eseményeket. A kettős tudat átalakul, a valós és lehetséges szintjei elválnak. Tízéves kor körül már megéri a szempontváltásra, egy helyzetet több nézőpontból is tud mérlegelni, értelmezni. Ekkor már képes önállóan is meséket alkotni, ezáltal fejlődik a kreatív fantáziája, érzelmi intelligenciája és problémamegoldó készsége, megtanulja kifejezni azt, ami foglalkoztatja őt.

A kisiskoláskor az irodalmi érdeklődés szempontjából két részre oszlik. Első-második osztályban az olvasási technika elsajátításával küszködő gyerek szívesen nyúl óvodáskora meséihez, mert a szöveg ismerete átsegíti kezdeti nehézségein. Nyolc-tízéves korban jelenik meg az irodalmi érdeklődés. A tündérmesék fokozatosan kiszorulnak, népszerűbbek lesznek a régi és mai gyerekek életéről szóló, valós mesék, ugyanakkor szívesen olvas valódi állatokról szóló történeteket. Ez az a kor, amikor nem tűr el semmilyen varázslatos elemet, és lenézi a „kicsiknek” való tündérmeséket.

Bühler¹² három nagy mesekorszakot különít el a gyerek életében: az első négy év a *Paprikajancsi kor*, az affektív-motoros időszak, amikor a gyereket saját életének eseményei foglalkoztatják. Örül, amikor

12 Bühler, Karl – Bühler, Charlotte: *Kindheit und Jugend*. Hirzel, Lipcse, 1931.

ráismer saját tárgyaira a képeskönyvekben, és folyamatosan megnevezi ezeket. Képzetele még nem teszi képessé az át nem élt szituációk megelevenítésére, általában igényli a személyes kontaktust a mese tárgyával, a bábbal, játékkal. Ez a mondókák, gyermekdalok és tréfás kiszámolók periódusa, amelyeket a felnőttel közösen vagy egyedül mondogat.

A második az *igazi mesék kora*, négy-nyolc éves kor között. A mese változatos, fordulatos cselekménye, a csodálatos álmvilág, a jellemábrázolások egyszerűsége, az értékelés egyértelműsége mind olyan tényezők, amelyek megfelelnek a gyermek életkori sajátosságainak. A harmadik a *Robinson-mesék kora*, amely nyolc-kilencéves kortól a kamaszkor kezdetéig tart. Ilyenkor a mesék iránti érdeklődés csökken, a gyerek magát nagynak tartja, a mesét pedig gyerekesnek. (Ez legtöbbször magára erőszakolt vélemény, mivel sokan továbbra is szívesen olvasnak meséket.) Érdeklődésük egyszerű szerkezetű, izgalmas cselekményű történetek felé fordul, szeretik a mindennapostól eltérő eseményeket. A szimultán kettős tudat átalakul: a csodás és a valóságos helyett a lehetséges és a valóságos kettősségévé.¹³

Az életkori sajátosságok figyelembevétele mellett fontos a gyermek egyéni igényeinek tiszteletben tartása. A szülő az, aki a legjobban ismeri gyermekét, tudja, mi az, ami őt érdekli, milyen problémákkal, félelmekkel küzd, melyek azok a kérdések, amelyek leginkább foglalkoztatják, milyen szöveget ért meg, és milyen könyv nyeri el leginkább a tetszését. Fontos, hogy folyamatosan alkalmazkodjunk a gyermek értelmi-érzelmi fejlettségéhez, ritmusához. Nem biztos, hogy ugyanazok a dolgok válnak be gyermekünkönél, mint másnál, emiatt az életciklusokból adódó fejlődési folyamatok tiszteletben tartása mellett érdemes kísérletezni és ráhangolódni a gyermekünk igényeire. Bízunk meg a gyermekünkben, és azt, hogy melyik mese való leginkább neki, látjuk abból is, hogy melyiket szereti a legjobban és kéri vissza, hogy még, még...

13 Vö. Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: i. m., 248.